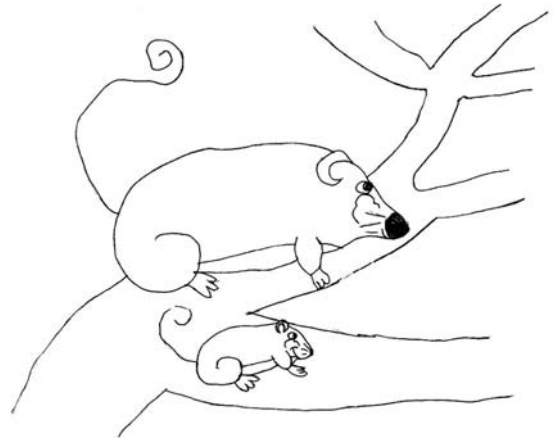

Toiveikkaat sisäänmuuttajat

Juha Valste
piirrokset Essi Nisonen, 8v.

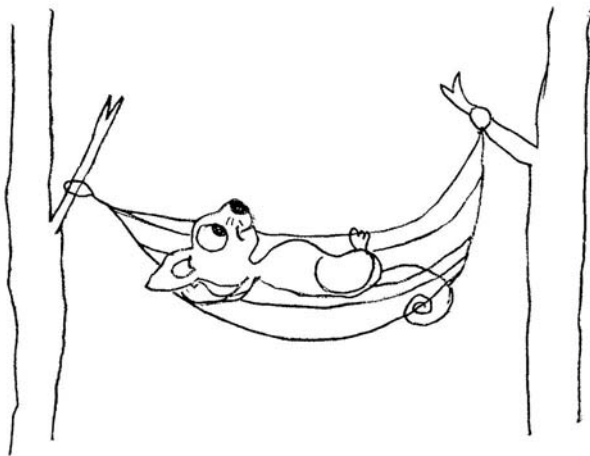
Keittiöstä kuuluu jotakin. Kurkistan varovasti ovelta: kaksi metsähiirtä askartelee innokkaasti pöydälle jääneen leivän kimpussa.

Eihän näky varsinainen yllätys ole: ensi lumen saapuessa hiiret tulevat sisälle taloon. Tavallisesti ne kuitenkin tyytyvät kellariin, missä ne saavat olla rauhassa ja rakennella pesiä klapipinoihin. Nyt nälän ajamat hiiret ovat erehtyneet pahemman kerran, sillä asuintiloista niille tulee lähtö.

Koska en henno tappaa näitä virkeitä otuksia, otan esille elävältä pyytäviä loukkuja – muistoja menneiltä myyränpyytäjäajoilta. Asettelen keittiön lattiannurkkiin ja ruokakomeroon muutaman satimen ja jään odottelemaan.

Aamulla kahdessa loukussa istua kököttää synkeän näköinen metsähiiri. Sijoitan loukut auton takapenkille ja ajan parin kilometrin päässä olevalle ladolle. Olen sopinut asiasta omistajan kanssa, joten päästän hiiret loukuista kirmaamaan heinien joukkoon ja palaan tyytyväisenä kotiin. Nämä hiiret eivät enää tule taloomme – keskieurooppalaisten tutkimusten mukaan metsähiiri ei yleensä löydä takaisin, jos se siirretään yli kilometrin päähän.

Silti hiiriä riittää: kolmen viikon aikana loukutan niitä vähän toistakymmentä. Joukossa on kaksi vanhaa, selkäpuolelta kauniin ruskeaa otusta; loput ovat harmahtavia loppukesän ja alkusyksyn poikasia. Sitten hiirulaisten tulo loppuu, ja vasta joulun jälkeen näkyy kellarissa taas merkkejä jyr sijästä. Jätän hiiren rauhaan sillä ehdolla, ettei se lähde klapipinoista ryöstöretkille talon asuinkerroksiin.

Talven tulo ajaa sisälle

Etelä- ja Keski-Suomessa syyskuu ja usein lokakuun alkukin ovat vielä huoletonta aikaa pikkunisäkkäille. Siemeniä, marjoja, sieniä, hyönteisiä, toukkia, kotiloita ja etanoita riittää, ja lämpötila pysyttelee öisinkin plussan puolella. Tilanne muuttuu kuitenkin nopeasti: säät viilenevät ja pian alkavat yöpakkaset nipistellä. Ensimmäiset lumisateet muuttavat pikkueläinten maailmankuvan. Helppoa ruokaa ei äkkiä enää ole tarjolla.

Monelle pikkunisäkkäälle tämä on totuuden hetki. Muutama harva osaa leveän leivän aikana lihottaa itsensä rasvakääröksi ja vetäytyä kylmän tullen sopivaan koloon tai pesään horrostamaan. Lepakot pystyvät tähän, mutta meikäläisistä jyrsijöistä vain koivuhiiri ja harvinainen tammihiiri vajoavat horrokseen. Päästäisistä tempua ei hallitse ainoakaan.

Suurin osa pikkunisäkkäistä on kesällä ja syksyllä syntyneitä nuoria – talvella niiden huimat määrät romahtavat. Luonnossa selviytyvät vain yksilöt, jotka löytävät riittävästi ja jatkuvasti saatavilla olevaa ruokaa. Lisäksi niillä täytyy olla turvallinen ja kyllin lämpöisenä pysyvä asuinpaikka lähellä ruoka-apajaa tai mieluummin sen keskellä.

Tällaisia onnekkaita myyriä, hiiriä tai päästäisiä on vain pieni osa syksyn joukoista; loput tuhoutuvat. Muutamat keksivät kuitenkin oivallisen tavan ohittaa armoton luonnonvalinta ja selviytyä talven ankarista oloista: ne asettuvat ihmisten alivuokralaisiksi. Tai eivät oikeastaan vuokralaisiksi, sillä karvakorvat eivät suorita korvausta kortteeristaan; ne ottavat isänniltä asunnon lisäksi vielä ruuankin.

Monenlaisia viiksiniekkoja

Melkein kaikki ihmisten tekemät rakennukset kelpaavat pikkunisäkkäille: niitä löytyy ladoista, varastoista, kesämökeistä, saunoista, navetoista, kanaloista, sikaloista ja varsinaisista asuinrakennuksista. Asuintaloissa pikkunisäkkäät hakeutuvat erityisen mielellään kellareihin, vinteilte ja ruokakomeroihin eli paikkoihin, joissa on ruokaa ja viiksiniekat saavat olla rauhassa.

Etelä- ja Keski-Suomessa taloihin tulijat ovat useimmiten kotihiiriä, metsähiiriä ja rottia. Loma-asuntoihin tunkee tavallisesti metsähiiriä tai metsämyyriä. Latoihin, talleihin, kanaloihin ja navettoihin voi änkeytyä kotihiirien, metsähiirien, rottien ja metsämyyrrien lisäksi vaivaishiiriä, peltomyyriä ja idänkenttämyyriä.

Kotihiiri ja rotta eivät selviydy Suomen luonnossa ympäri vuoden. Kumpikin viettää mielellään kesän ja alkusyksyn puutarhoissa, niityillä, ojanvarsilla ja rannoilla, mutta pakkasen puraisu ajaa alun perin eteläiset eläimet kipin kapin rakennusten suojiin. Ne ovat levinneet ihmisen kumppanina kaikkialle maapallolla, jopa Antarktiksien tukikohdissa on ollut kotihiiriä.

Etelä-Suomesta pohjoiseen siirryttäessä osa nisäkäslajeista vaihtuu toisiin. Metsähiiren asuinalue päättyy Vaasan-Parikkalan korkeudelle, vaivaishiiren levinneisyys ulottuu ainoastaan Lapin eteläosiin, hiiriä ja rottia on pääasiassa asutuskeskuksissa ja maatiloilla, metsämyyrän rinnalle ja pohjoisempana tilalle tulevat harmaakuve- ja punamyyrä.

Moni Lapissa vaeltanut on saanut iloa ”hiiristä” – joku on ehkä tuntenutkin kämppää kanssaan asuvan elikon. Pohjoisessa jokaista sisälle tulevaa karvanaamaa kutsutaan hiireksi. Olen viettänyt kesäkuun alun lumimyrskyä Lemmenjoen kansallispuiston autiomajassa ”hiiren” eli peltomyyrän kanssa. Otus oli onnessaan, kun annoin sille tyhjäksi kaavitun lihasäilyketölkin – siitä myyrä löysi vielä mahtavan määrän syötävää.

Monenlaista kiusaa

Hiiret ja myyrät ovat usein kiusallisia ja vaivalloisia asuinkumppaneita. Joskus ne ovat vahingollisia ja pahimmillaan suorastaan vaarallisia levittämiensä sairauksien vuoksi. On vaikea pysyä filosofisena, kun kuivaruokaa sisältävät pussit ja pahvipakkaukset on pureksittu puhki ja jäljelle jääneet esineet on tärvätty koristelemalla ne ulostepapanoilla ja virtsalla.

Pahempaa jälkeä jyrsijät jättävät, kun ne pääsevät pureskelemaan vaatteita, liinavaatteita tai vintille ja kellariin talletettua roinaa. Jos ruoka vähenee mökin tai varaston sisätiloissa, kaikki eloperäinen alkaa kelvata: nahka, kirjansidontaan käytetty liima, steariini ja punotut korit.

Oman menetysluetteloni ehdoton huippu on perhoskokoelma, jonka kotihiiret löysivät. Ne jyrsivät kokoelman pahvisiin suojalaatikoihin reikiä ja tutustuivat sitten näytteisiin perhostenkeräilykiihkon riivaamina: jäljelle jäi pääasiassa irtonaisia siipiä ja hyönteisneuloja.

Ikävämmin voi käydä, jos joutuu tekemisiin vajaan tai sisätilaan muuttaneiden metsämyyrien tai oikeastaan myyrien virtsan kanssa. Myyrät voivat kantaa virusta, joka aiheuttaa ihmisessä vaarallisen munuaistulehduksen. Viruksia erittyy ympäristöön kantajamyyrän virtsassa, mistä ne leviävät virtsan kuivuessa ilmaan ja sitä kautta ihmisen hengitysteihin. Pahimmillaan sairauteen voi kuolla.

Mitä tehdä?

Hiiristä ja myyristä aiheutuvia haittoja ei pitäisi paisutella. Tarvittaessa eläimistä pääsee eroon helpommin kuin luullaan. Ei kuitenkaan aina. Itse pidän myrkyä vihonviimeisenä keinona, vaikka sitä yleensä markkinoidaan ensimmäisenä.

Myrkyt voivat olla tehokkaita, mutta niillä on huonot puolensa. Entä jos sisätiloihin tullut eläin on jokin rauhoitettu laji, esimerkiksi pelto- tai koivuhiiri? Myrkyt eivät tapa heti; entä jos kookas metsähiiri heittää henkensä myrkkyyen jonkin välipohjan tai seinän sisällä? Haju on kauhea. Myrkytetty eläimet kuolevat melko hitaasti ja tuskallisesti. Oma tai naapurin lemmikki voi löytää myrkkysyöttejä.

Myrkyt eivät tehoa aina. Etenkin rotta mutta myös muut pikkunisäkkäät ovat neofobeja: ne pelkäävät ja kaihtavat kaikkea uutta ympäristöönsä ilmestyvää. Hiiribaari ei silloin houkuttele asiakkaita vaan pikemminkin karkottaa niitä.

Rautakaupasta saatavilla tavallisilla hiiren- ja rotanloukuilla eli nakeilla sekä erilaisilla moderneilla muoviversioilla on myös huonot puolensa. Ne eivät tunnista syöttiä maistelevaa eläintä ja ne pelottavat uutuudellaan. Pahinta on kuitenkin se, etteivät loukut aina surmaa uhriaan heti. Rauhoitetun eläimen tappaminen ja minkä hyvänsä eläimen räähkääminen on periaatteessa lainvastaista.

Uudet äänikarkottimet saattavat tehota – mutta kuinka kauan? Eläimet oppivat melko nopeasti olemaan piittaamatta epämiellyttävistäkin äänistä, jos niihin ei liity muuta uhkaa.

Kutumattomat vieraat voi pyydystää elävinä, tarkistaa mistä lajista on kysymys ja sitten lopettaa tai siirtää ne riittävän kauaksi. Talvella eläimiä ei saa päästää noin vain luontoon, sillä siellä ne menehtyvät parissa tunnissa. Elinympäristöksi täytyy tarjota paikka, jossa eläimillä on edes jonkinlaiset mahdollisuudet selviytyä. Näitä voivat olla esimerkiksi ladot, maatilojen ulkorakennukset ja kaatopaikat.

Rauhanomainen rinnakkaiselo

Myyrien ja hiirien kanssa voi myös yrittää elää yhdessä. Tämä vaatii jonkin verran vaivaa, mutta palkitsee toisaalta vaivat moninkertaisesti.

Eläinten liikkumista voi ohjata tukkimalla niiden kulkuväyliä ja mahdollisesti avaamalla uusia. Kun esimerkiksi ruokakomeroon tai keittiön tiskipöydän alustilaan johtavat aukot tukitaan, otusten vierailut tavallisesti vähenevät tai loppuvat kokonaan.

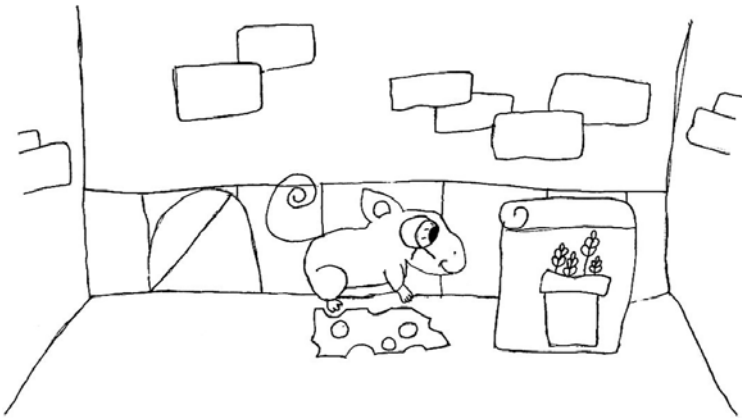
Hiiret ja myyrät saa ruokinnalla helposti asettumaan halutulle alueelle esimerkiksi kellarissa. Valittuun kohtaan varistellaan linnunsiemeniä sekä tuodaan pari kuivunutta leivänkannikkaa ja omenanlohkoa. Näiden kulutusta seurataan ja tilalle tuodaan uutta purtavaa tilanteen mukaan.

Otuksille voi pariin nurkkaan tuoda laatikon, joka on täytetty höllästi puoliväliin saakka vanhoilla vaatteilla, hampulla, vuorivillalla ja muilla mieleen juolahtavilla pehmikkeillä ja lämmöneristeillä. Pienet vieraat asettuvat mielellään elelemään näin tarjottuihin luksusasuntoihin. Kellarissa olleet muut mahdolliset asumiskäyttöön sopivat loukot täytyy poistaa, nostaa tavoittamattomiin tai tukkia tehokkaasti.

Kesäasumuksiin liittyy usein varasto tai liiteri, josta voi melko vähällä vaivalla sisustaa hiiri- tai myyräpalatsin. Mitä paremmin eläiteistään huolehtii, sitä vähemmän ne tekevät vahinkoa muualla.

Ja joulumielen ylentää ihan varmasti pitkäviiksinen, nappisilmäinen pää, joka ilmestyy vanhan villasukan alta kurkkaamaan kysyvästi: joko se jouluateria on valmis?

Artikkeli on julkaistu aiemmin Suomen Luonto-lehdessä.

Vieraat kiinni elävinä

Pyödykseksi käy kookas, noin 10 litran lasipurkki tai sileäseinäinen ja korkea 40 - 60 litran muovisaavi. Pyyntiastian pohjalle laitetaan heiniä tai sammalta ja vähän leipää, siemeniä, porkkanaa sekä juustoa. Salakuoppapyödyksessä laitetaan paikkaan, missä pikkuotusten tiedetään liikkuvan. Eläimille pitää järjestää helppo kulku pyödyksen reunalle.

Ennemmin tai myöhemmin astiasta nousevat tuoksut saavat hiiren tai myyrän hyppäämään sen pohjalle – tai ehkä pikku tassu lipeää innostuksesta. Eläin ei pääse takaisin, siitä pitävät huolen sileät ja korkeat pystyseinät.

Muutama varoituksen sana. Metsähiiri pomppaa kuin kenguru ja vaatii todella korkean astian. Sitä on vaikea saada kiinni käsin ja se voi purra villisti. Kaikkia eläimiä pitäisi käsitellä vuorilliset nahkasormikkaat kädessä. Yleensä eläimet voi kuljettaa pyyntiastiassa vapautuspaikalle.

Rauhoitetut eläimet ovat oma ongelmansa. Niitä ei periaatteessa saa pyödystä lainkaan. Harmaakuvemyyrä, punamyyrä, vaivaishiiri, peltohiiri ja tammishiiri voivat kuitenkin tulla rakennuksiin. Rauhoitettu eläin pitää laskea heti vapaaksi – varmuuden vuoksi siltä voi vielä pyytää anteeksi.